

Tit Makcije Plaut

Kućne prikaze**(MOSTELLARIA)**

LICA:

TEOPROPID, bogati trgovac

FILOLAH, njegov sin

FILEMATIJA, Filolahova ljubavnica

SKAFA, njezina služavka

TRANIO

GRUMIO robovi u Teopropidovoj kući

SFERIO

KALIMADAT, Filolahov prijatelj

DELFIJA, Kalimadatova ljubavnica

FANISKO

PINAHIJ Kalimadatovi robovi

SIMON, Teopropidov susjed

MISARGIRID, lihvar

Teopropidovi i Simonovi robovi i ropkinje

Mjesto radnje: Ulica u Ateni.

U pozadini na desnoj strani nalazi se Teopropidova kuća, a na lijevoj Simonova. Uz Teopropidovu kuću vidi se oltar s malim stepenicama.

I. ČIN

1. prizor

Grumio i Tranio

GRUMIO

(koji se već odavno svada u kuhinji s Tranijem, pojuri iz kuće, sav crven od srdžbe i viče prema vratima):

Iz kuhinje se smjesta gubi, balavče,
i ne pravi mi rugla među zdjelama,
izađi, nosi se iz ove kuće van!
Ti kopaš našem živom gospodaru grob.
Naplatit ću ti, samo ako budem živ,
na selo kad se vratim. A sad napolje!
Zar ne čuješ, hej! Gdje se kriješ? Napolje!

5

TRANIO

(Dotrči za njim iz kuće):

Šta vičeš tu u gradu? Nisi u šumi.
Šta misliš da je ovo selo? Makni se
od vrata odmah! I na selo gubi se!
Na evo ti! I ovo! (Udara ga) Ako želiš još?

10

GRUMIO

Jo! Što me tučeš?

TRANIO

Zato, što si živ i gad.

GRUMIO

Izdržat ću. Oh, da se starac vrati sad!
Znam, vratit će se gazda skoro živ i zdrav!
No, ne dođe li, gazdu ćeš prožderati.

15

TRANIO

Budalo selska! Izgovaraš ludu riječ.
Požderat ga ne mogu, kad je odsutan.

GRUMIO

Lakrdijašu jedan, gradski kicošu,
predbacuješ mi seljački i prosti rod.
I to baš ti, a vjerojatno dobro znaš, 20
u mlinu da te očekuje mučan rad.
U lancima će primit te za koji dan
na selu isti sudrugovi, Tranio!
Dok možeš i dok stigneš, troši, luduj, pij!
navodi tog mladića na svoj krivi put

25

i kvari sina našega gospodina!
Nažderite se, pijte, samo ločite,
razbacujte se, uživajte, kupujte
i ljubavnice plaćajte i hranite
imetkom tuđim parazite – gadove! 30
Trbušine si nabijajte dan na dan!
Zar starac tebi takve dade upute
odilazeći poslovno u strani kraj?
Što kad se vrati s puta u svoj rodni dom
i nađe takvu kuću? Tako shvaćaš ti 35
da mora gospodaru sluga služiti.
Istodobno imanje ti uništavaš
i sina kvariš. Stvarno: pokvaren je sin.
Taj što ne radi, a bijaše nekada
najskromniji od svih momaka atenskih 40
i pravi uzor. A sada je najgori
pod tvojim vodstvom i po tvojoj uputi,
jer ti si ga na prijestupe naputio!

TRANIO

(koji je pratio Grumiovu govor s ljutinom i prezirom)

Šta tebe briga, to što radim nije zlo.
Na selo pođi među stoku, kad si vol,
a mene pusti da se ovdje opijam
i kurve da si ovdje lijepo dovlačim
na vlastit rizik moj, a ne na račun tvoj.

45

GRUMIO

Bezobrazan je, kad se to usuđuje!

TRANIO

Nek sva te zla i nesreće i nek te vrag
odnesu! Po češnjaku smrdiš, prostačka
seljačino, po svakom vonju seljačkom,
iz tebe bazdi staja, svinjac, drek i gnoj!

50

GRUMIO

Šta mogu! Svatko kad ne može kao ti
mirisati na parfem i na otmjen svijet.
Ni svatko nije tako otmjen, lijep i fin
da može na visokom mekom ležaju
uživati u izabranim jelima.
Zadrži samo ribu, divljač, papar, sos,
a ja da sebi priuštim crljenac luk,
dozvoli i da u češnjaku uživam.
Ti sin si sreće, mene biju zlo i jad.
Na svijetu to je tako! Mene nagrada
očekuje, a na te vreba krvnik tvoj.

55

TRANIO

Da zavidiš mi, gotovo bih mislio
što ja uživam, a tebe je snašlo zlo. 65

I to je pravo, takav mora biti red!

Šta možeš, kad sam za užitak rođen ja,
a ti da kao sluga vonjaš stajski gnoj. 70
Šta možeš, ugodan je život meni drag,
a svaki bijedni prosjak tvoj je rođen brat.

GRUMIO

Još malo pa ćeš i sam okusiti zlo.
Kad starac kući dođe, tad će spleten bič
na tvome tijelu ostaviti prugast trag
i omča će ti pošakljati tusti vrat. 75

TRANIO

Odakle znadeš? Možda takva ružna kob
još prije tebi nego meni slomi vrat?

GRUMIO

Odakle znadem? Zaslužio nisam bol,
ni kaznu. To si zavrijedio samo ti!

TRANIO

Ušuti! Više ne izusti niti riječ,
jer inače će iskusit ti leđa knut. 80

GRUMIO

(mirnije, gotovo poslovno)

Daj novce, moram kupiti za stoku sol,
za krmu trebam, lopove, ded novce daj.
S ljubakanjem i kockanjem produžite
onako, kako znate, dalje trošite, 85
požderite nam sve, što mi privrijedismo!

TRANIO

Ni riječi više! Na selo se izgubil!
(Sprema se da ode)
U Pirej idem, po ribe za večeru.
Za krmu ću se pobrinuti i za sol
da sutra netko na selo ti dostavi, 90
a novac ne dam. *(Okrene se)* Što hoćeš, što buljiš još?

GRUMIO

Od grane bukve istesat ću dobar prut.

TRANIO

Dok traje tako, mogu dugo čekati.

GRUMIO

Pa dobro, pamti da će prije stići zlo,
još prije no što misliš. 95

TRANIO

Tebe već sam sit
i tvojih glupih riječi. Hajde, odlazi
na selo! Već me gnjaviš skoro čitav sat.
(Ode)

GRUMIO

Gle, stvarno ode! Mari ko za lanjski snijeg
za moje riječi. Zaklinjem vas bogovi,
pomozite da stigne brže u svoj dom 100
gospodar. Krstari kroz tuđi svijet
već tri on ljeta. Ako se ne vrati sad
izgubiti će čitav posjed i svoj dom.

Da, ako ne stigne za mjesec ili dva, 105
imetak će mu do kraja razvući sav.
Na selo idem, eno dolazi mu sin,
to momče nekoć među svima najbolje,
a sad je kao mućak pokvaren i loš.

(Odlazi)

2. prizor

Filolah

FILOLAH

Mnogo sam mislio puta, razglabao u sebi svašta,
u srcu tražio razlog i dokaze za mnoge stvari. 110
U srcu kažem, a ne znam, imam li uopće srce.
Stadoh razmišljati na što je čovjek najčešće nahk.
Tražim odavno sliku za ljude ko zrcalo vjernu.
Napokon pade mi na pamet misao upravo ova
čovjek je, tad kad se rodi, ko kuća nova i čista, 115
dobra i solidna. Takva poredba najviše vrijedi.
Čujte, što ću vam reći u prilog razmišljanju svome!
Kada me budete čuli, bit će vam sigurno jasno.
Slušajte dokaze moje, no pažljivo napnite uši!
Želim da udete sa mnom u samo srce problema. 120
Kad je kuća sagrađena
i kad dobar komfor nudi

i fasada blješti njena i kad joj se čovjek čudi,	
graditelju sve se divi, svatko takvu kuću hvali, u njoj želi da poživi, ni za trošak ne požali.	125
Kuća dobije stanara, koji ne voli da radi, pa ni za red se ne stara s istom takvom služinčadi.	130
Kad lijenčina gazda spava, tad propada kuća nova i onda se to dešava – da isklizne crijep sa krova.	135
Kiša pod krov pljušti, lije, s mokrog zida žbuka pada, strop se ruši, brvno gnjije, muka majstorova rada.	140
Komu takva šteta treba? Svi se ljute, pa se čude: zlo ne spava, nego vreba. Isto vrijedi i za ljude.	
Dva su naša roditelja arhitekti takve zgrade, s puno brige i veselja sve za svoje dijete rade.	145
Za kćerkicu i za sina štede, trude se i muče, za njegov tegle ko živina, savjetuju ih i uče.	150
Sve bih dao, otac kaže, za kćerkicu i za sina. Kasnije im službe traže veze, novac i rodbina.	155
Uzalud je sve, badava napori i želja vruća, kad su djeca svoje glava prođu kao ona kuća.	160

Tako sam živio i ja pošteno, marljiv i vrijedan, dok je pažljivo oko zidara promatralo marno. Kasnije svojom sam glavom sve upropastio brzo. Kiša i vlaga za kuću je opasna i kobna bila, meni su srušili lijenost i nemar sigurnost nad glavom.	165
Poslije je nadošla ljubav i trošak za bestidne žene. Sve je to odnijelo novac i sigurnu gredu nad glavom. Sada sam truo, ko kuća, kad kiša joj promoći grede. Žbuka je sa mene spala i gnjilim se osjećam čitav. Nekad sam najbolji bio u bacanju diska i koplja.	170
Mrvač sam odličan bio i boksač prvi na pijesku. Divan uzor za mlade, a danas sam jadnik i bijeda, kukakac kavoga nema. Za nesreću svoju sam krivac.	
<i>(Hoće da ode. Kad primijeti da se otvaraju kućna vrata, sakriva se u pozadinu.)</i>	

3. prizor

(Dvije ropkinje iznesu iz kuće stolić pa se izgube. Zatim izlaze Filematija i Skafa. Služkinja Skafa nosi ogledalo i ostala kozmetička pomagala pa ih stavlja na stolić.)

FILEMATIJA

Od tuša, Skafo, osjećam se kao dren
i mlađa, svježija postala je moja put.

Ovako nikad nisam cvala kao sad.

175

SKAFA

Da, ljetos sve je dobro, pun je zrnja klas.

FILEMATIJA

A kakve veze ima klas i hladan tuš?

SKAFA

Onako baš, koliko s tušem ima klas.

FILOLAH

(Za sebe)

Ljepoto moja, ti si moja Venera,
zbog koje sam nad glavom krov izgubio.
Ne mogu više popraviti gnjili zid.
Taj zid sam ja i greda mi je napukla,
ko trula kuća do temelja propadoh.

180

FILEMATIJA

Gle, Skafo pazi, kakva mi je haljina
i nabor na njoj, rado bih se svidjela
Filolahu svom, koji mi je vrlo drag!

185

SKAFA

Uljepšavaš se, lijepa kao divan san!
 Tvog ljubavnika krpe ne zanimaju,
 neg samo ono, što pokriva togin skut. 190
(Pomaže gospodarici pri njenoj toaleti)

FILOLAH

(za sebe)

Gle vraga, Skafa nije luda, dobro zna
 što ljubavnika zanima. Razumije
 svoj posao ta cura, ima bistar um.

FILEMATIJA

No dakle?

SKAFA

Šta je?

FILEMATIJA

Odgovori, reci mi,
 za haljinu te pitam, da li pristaje? 195

SKAFA

Pa kažem ti, štogod obučeš, ista stvar –
 ko saliveno pristaje ti svaki put.

FILOLAH

(za sebe)

Za riječ ćeš ovu, Skafo, danas dobit još
 od mene jako lijepu malu nagradu.

FILEMATIJA

Ne želim da mi laskaš, znaš, to ne volim. 200

SKAFA

Budalo, zar bi mnogo više voljela
 da kažem da si ružna. To bi bila laž!
 Ja za se više volim makar kakvu laž
 od uvrede. Kompliment bi bio loš,
 da netko kaže: Skafo, nisi više cvijet. 205

FILEMATIJA

Znaš hoću znati istinu. Ne trpim laž.

SKAFA

Ah, tako, onda ti me voli jednako,
 onako, kako tebe momak miluje.

FILOLAH

(za sebe)

Šta kaže? Nije dobro rekla sluškinja. 210
 No da je rekla: neka Filematija
 i mene ljubi, dao bih joj krasan dar.
 Ovako ne dam.

SKAFA

Čudim ti se, vjeruj mi,
 ovako mudra, školovana, pametna,
 pa praviš takve nemoguće gluposti!

FILEMATIJA

Izgrdi me kad ne valja mi postupak! 215

SKAFA

Na jednog stavljaš čitav ulog, ljubav, sve,
 i jednom samo svoju ljubav darivaš,
 a druge ne gledaš. Baš to je glupavo.
 Pa nisi njemu supruga, tvoj nije muž 220
 Filolah. Takvu vezu ljudi zovu brak.

FILOLAH

(za sebe)

U moju kuću donio je Skafu vrag.
 Nek ubije tu sluškinju bol, svako zlo,
 od gladi i od bijede nek je snade smrt.
 Iz moje kuće bacit ću je odmah van.

FILEMATIJA

Ušuti, Skafo, što mi savjetuješ zlo. 225

SKAFA

Ne, nije zlo, jer taj će momčić lud i mlad
 za koji mjesec zaboravit svoju strast.
 Napustit će te, čim te bude dosta sit.

FILEMATIJA

A možda neće.

SKAFA

Može se dogoditi. 230
 Gle mene, sad sam ružna, iscrpljena sva,
 a nekoć - divno tijelo, stvarno krasan stas.
 Znaš zašto? Jednoga sam samo voljela

ko ti baš sad, no čim je moja prva vlas
posijedila, on ode. Ta te čeka kob.

FILOLAH

(za sebe)

Gle, gadure! I jedva se savladavam
da ne izgrebem prstima joj očni vid.

235

FILEMATIJA

Ne mogu tako, on me je otkupio
potrošivši imetak svoj i novac sav,
pa vjernošću otplatit tom ću momku dug.

FILOLAH

(za sebe)

O bozi, to je divna žena, krasan stvor,
poštena, čista. Dobro sam uradio,
pa makar zbog nje spadoh na prosjački štap.

240

SKAFA

Naivčino!

FILEMATIJA

A zašto?

SKAFA

Jer mu vjeruješ
da samo tebe voli.

FILEMATIJA

Voli. Zašto ne?

SKAFA

Slobodu imaš kao što si željela.
A njemu ništa drugo ne prostaje
neg da te ljubi. Novac je potošio.

245

FILOLAH

(za sebe)

Ugušit ću je. Skafu neka nosi vrag!
Pokvarit će mi curu svojim lajanjem.

FILEMATIJA

Dobrotu neću nikad mu naplatiti.
Ne mogu nikad zaboravit na taj dug.

250

SKAFA

Što rekoh, pamti, doći će već jednom dan,
pa kad te starost spopadne i tužna bol,
uzalud će ti potresati tijelo plač.

FILOLAH

(za sebe)

Nakanio sam Skafi omčom stegnut vrat,
ugušit je, da takve riječi ne laje.

255

FILEMATIJA

Zahvalnost vječna zahtijeva taj velik dug.

FILOLAH

(za sebe)

Još jednom bih je volio otkupiti
za ovu blagost, a Skafi ću razbit nos.

SKAFA

(ironično)

Kad misliš da će biti tvoj, dok bude živ,
i da će novac donosit ti kao lud,
obuci onda ko gospođa haljinu
i kosu spleti kako nose supruge!

260

FILEMATIJA

Kad čovjeka poštenje prati, dobar glas,
bogatstvo onda ima ono najbolje
pa makar bijednik bio.

265

FILOLAH

(za sebe)

To je prekrasno!

I oca svog bi rodenoga prodao,
a ne bih nikad toj curi dopustio
da prosi jadna.

SKAFA

Šta će ljudi kazati,
ti, koji tebe vole.

270

FILEMATIJA

Zbog zahvalnosti
taj, tko me voli, više će poštivati.

FILOLAH

(za sebe)

Da barem stigne, upravo u ovaj čas,
vijest da je otac umro, tad bih prozvao
za nasljednika svoju Filematiju.

SKAFA

(pokazujući prstom na kuću)

Gle, tu se troši, ništa neće ostati,
kad ovdje gosti piju, jedu noć i dan,
ne štedi nitko.

275

FILOLAH

(za sebe)

Prva osjetit ćeš ti
što štednja znači, jer ću svaki zalogaj
prebrojati tvoj. Malo ćeš progutati.

FILEMATIJA

O njemu zbori samo lijepo, inače
izlupat ću te kao vreću ili sag.

280

FILOLAH

(za sebe)

Da nisam tolik novac sâm izbrojio
za ovu curu nego dao bozima,
ni onda ne bih mudrije uradio.
Ta to je bolje, jer me voli beskrajno.

285

SKAFA

(Duboko uzdahne, ali se u glasu osjeća ironija)

Sad znam Filolah da je tebi vrlo drag
i da ga voliš više nego ikoga.
Ne tuci me jer sve ću potvrđivati
što god zaželiš, kad si tako sigurna
u vječnu ljubav...

290

FILEMATIJA

(prekine je)

Ogrlicu dodaj mi,
ogledalo i kutiju s draguljima
da budem lijepa, kad se momče pojavi.

SKAFA

Pa ti si lijepa, ne trebaš ogledala.
To rade žene bez ljepote ikakve.
Ogledalo nek tebe gleda prekrasnu.

295

FILOLAH

(za sebe)

Ta riječ ti, Skafo, vrijedi. Neću uzalud
još danas svojoj dragoj donijet vrijedan dar.

FILEMATIJA

Na kovrčice pazi kako padaju!

SKAFA

Onako kako treba! Svaka zna svoj red,
doprinosi ljepoti tvojoj rijedak sjaj.

300

FILOLAH

(za sebe)

Podlaca većeg nisam nikad vidio
od ove ženske Skafe. Sad potvrđuje
njoj svaku riječ, a prije nije marila.

FILEMATIJA

Daj, puder dodaj!

SKAFA

Tebi puder ne treba.
Zar čađom misliš pocrniti slonokost?

305

FILOLAH

(za sebe)

Baš dobro kaže Skafa!

FILEMATIJA

Daj crvenilo!

SKAFA

Ne, to ti ne dam. Crvenila ne treba.
Za tvoju mladost ne treba pomagala.
Na vidi sama, što kaže ogledalo!

(Skafa joj dodaje ogledalo, Filematija se promatra i poljubi svoj lik u ogledalu)

FILOLAH

(za sebe)

Da imam kamen, slupao bih u taj čas
ogledalo, ja ljubomorni nesretnik.

310

SKAFA

U ruku uzmi krpu, briši ručice!

FILEMATIJA

A zašto?

SKAFA

Ti si dotakla ogledalo!
 Filolah može zbog toga posumnjati
 da srebrn novac primaš kradom bez njega. 315

FILOLAH

(za sebe)

Ta dosjetka je dobra. Nisam vidio
 još nikad žensku ovako dosjetljivu.

FILEMATIJA

S parfemom kakvim da se sad namirišem?

SKAFA

To nemoj!

FILEMATIJA

Zašto?

SKAFA

Tebi parfem ne treba. 320
 Parfem trebaju i traže
 stare, uvele, bez zubi.
 Ružna nek se mnogo maže
 da je ipak netko ljubi!

Kad se polije parfemom
 stara po svom trošnom tijelu, 325
 kao da si zubnom kremom
 začinio jušnu zdjelu.

FILOLAH

(za sebe)

Ta žena vrlo dobro pozna zanat svoj.
 I nema krivo. *(Pokazuje na gledaoce.)* Potvrditi može muž
 baš svaki, koga drži strogo stari zmaj, 330
 za miraz što je glupaka ulovala.

FILEMATIJA

Plašt, gledaj, nakit, da li dobro pristaju?

SKAFA

To njega pitaj!

FILEMATIJA

Koga?

SKAFA

Tvoga dragana.
 Jer nikada ti dragi ne bi kupio 335
 to, što ne želi da na tebi ugleda.
 U starosti se žena brižno odijeva.
 Za mladu ženu golotinja ima čar.
 Badava nakit, uzalud joj krasan plašt,
 kad značaj nije pošten nego zao, loš. 340
 Odijelo lijepo isprlja ko stajski gnoj
 loš značaj...
(Skafa bi još nastavila svojom poukom, ali je prekine Filolah)

FILOLAH

(najprije za sebe)

Više ne mogu izdržati.

(Izađe iz skrovišta i obrati se obima)

Što radite vas dvije i što ste došle van?

FILEMATIJA

(Malo joj je neugodno, ali je ugodno iznenadena)
 Uljepšati se za te htjedoh malčice
 da svidim ti se.

FILOLAH

Ti si lijepa dovoljno!

(Skafi)

U kuću uđi, nakit spremi, žuri se! 345

*(Skafa odlazi u kuću, a iz kuće izlaze dvije ropkinje pa odnesu toaletni stolić. Zatim izlaze iz kuće
 četiri ropkinje te se smjeste u pozadini.)*

4. prizor

FILOLAH

Sva radost si mi, srećo, moja dragano!
 Za tvoju radost volio bih popiti
 bar čašu!

FILEMATIJA

I ja s tobom, kako želiš ti.

FILOLAH

Dvije stotine bih platio za takvu riječ.

FILEMATIJA

Ti imaš popust, pokloni mi samo sto!

FILOLAH

Još uvijek si zaslužila i sama sto. 350
Računaj samo, tristo platih dukata
za tvoju glavu.

FILEMATIJA

(uvrijeđeno)

Zar mi sad predbacuješ?

FILOLAH

Ni govora! No ja se vrlo ponosim 355
da zavist mogu kod drugih pobuditi,
jer taj sam novac odlično uložio.

FILEMATIJA

I ja sam ljubav najbolje uložila.
Računi naši dakle se poklapaju:
Ti voliš mene, ja sam samo tvoja – sva!
Nek zavidnika odmah s neba satre grom.

FILOLAH

Hajd sjedni! (ropkinji) Kocke dodaj! Nosi amo stoll!
(*Filematiji*) Parfema da li hoćeš? 360

FILEMATIJA

Što će, kad si tu
kraj mene. Taj me miris vječno opija.

(Pokazuje prema cesti)

Gle, vidi! Cestom dolazi naš prijatelj
Kalidamat, sa svojom ide draganom. 365
Veselimo se, dragi, ide dobar drug,
iz rata vojnik da podijeli sa mnom plijen.

5. prizor

KALIDAMAT

*(Dotetura pripiit, a prati ga ljubavnica Delfija. Za njima idu robovi Faniks i Pinakijon, kojima
Kalidamat upućuje prou rečenicu.)*

Po mene dođi, kada za to bude čas.

(Pokazuje prstom na Faniksa, a onda nastavlja prema gledaocima.)

Do sada sam se dosađivao ko pas.

A bilo mi je od rasprava samo zlo. 370
Sva lica prisutnih su bila bljutava,
a vino loše. Sačuvao tad me bog.
Stog utekoh ovamo. Da li izgledam
pi -pijan možda...

DELFIJA

Ti si takav! Živio!

KALIDAMAT

Da zagrlim te?

DELFIJA

Možeš, kad god zaželiš. 375
Polako, pazi! Past ćeš.

KALIDAMAT

Neću.

DELFIJA

Čvrsto stoj!

KALIDAMAT

Ljepoto moja! Ti si mojih boli med.

DELFIJA

Polako, past ćeš. Past ćemo mi zajedno.
Daj ruku, brzo! (*za sebe*) On je pijan kao čep.
Ovamo hajdmo!

KALIDAMAT

Pravo kažeš, sjećam se.

FILOLAH

U susret ću im poći. On je stari drug, 380
jer njega volim. (*Filematiji*) Odmah ću se vratiti.

KALIDAMAT

Gle sad Filolah! Ti si ovdje! Bio zdrav!

FILOLAH

Kalidamate, nek te čuva Bakho bog.
Odakle stižeš?

KALIDAMAT

Ne znam. Pijan sam ko čep.

FILOLAH

Izvoli, sjedi! 385

KALIDAMAT

Daj joj vina. Mene san
već lovi.

FILEMATIJA

Šta da radim? Kani zaspati.
Nek spava! (*ropkinji*) A ti, vino lijevaj! Ne čekaj.

(*Ropkinja se vraća s bokalom vina iz kuće. Gosti šutke piju, čuje se muzika, a Kalidamat hrče.*)

II. ČIN

1. prizor

TRANIO

(*Dojuri iz luke na pozornicu, pa onako uzbuđen ni ne opazi društvo koje se zabavlja u pozadini.*)

Nebesa, zlo je! Kažnjava nas Zeus bog.
Taj valjda želi da nas uvali u jad
i mene i gospodara mladog mog. 390
Tu nema spasa. Ne zvaio se Tranio.
Gospodar mladi i ja, kao njegov rob,
nastradat ćemo. Njegov otac dolazi.

Ko šašav trčim iz luke
izbezumljen i lud od strave. 395
Vidite drhte mi ruke.
Bojim se padat će glave.

Od zala svatko se boji,
od užasa vlasi se dižu. 400
Jedno mi sigurno stoji:
Svršit ću raspet na križu.

Stari gospodar se vraća.
Koža se na meni ježi.
Kazna me čeka, zla plaća. 405
Tko može, taj neka bježi.

(*Kod posljednjih se riječi okrene prema kući, pa ga u istom trenutku primijeti Filolah.*)

FILOLAH

Iz pristaništa vraća nam se Tranio.

TRANIO

(*satrueno*)

Filolah!

FILOLAH

Što je?

TRANIO

Sad smo grdno ja i ti...

FILOLAH

Što, ja i ti, što?

TRANIO

Propali smo, to je sve!

FILOLAH

Što kažeš?

TRANIO

Tu je!

FILOLAH

Tko to?

TRANIO

Tvoj je otac tu!

FILOLAH

Što veliš? 410

TRANIO

Rekoh, otac ti se vratio.

FILOLAH

Tko kaže?

TRANIO

Nitko! Vidio sam njega sâm.

FILOLAH

Uh, zlo je! Što da radim? Da se ne varaš?

TRANIO

Ne, siguran sam!

FILOLAH

Jao, onda propadoh!

Što sada?

TRANIO

Reci da sve ovo odstrane.
Tko hrče tamo?

FILOLAH

Kalidámat.

TRANIO

Budi ga! 415

DELFIJA

(Budi ga)

Kalidamate, probudi se!

KALIDAMAT

Žedan sam!

DELFIJA

Čuj, Filolahov otac baš se vratio.

KALIDAMAT

U zzzdrrrraavljeee ttvoogaaa oocaaa iiissppittt ću taj vrč.

FILOLAH

Ne, ne moraš, jer on je stvarno živ i zdrav,
ja umirem pak. 420

KALIDAMAT

Glupost!

FILOLAH

Hajde, ustani!

KALIDAMAT

Tvoj otac stiže. Liijepo. Nekk gaa nooosi vrág!
Ttaj issstti, kkojjii gaaa je aaammmo donio.

(Opet zahrče.)

FILOLAH

Šta sada? Svakog trená bit će otac tu
i naći će me pripitoga. Šta ću sad?
A kuća mi je puna drolja, gostiju... 425
Da počneš kopat zdenac, kad te hvata žeđ,
tad sve je kasno. Tako sebe pitam sam:
Šta sada? Otac tek što nije banuo.

TRANIO

(Pokazuje na Kalidamata.)

Gle, ovaj opet spava, hrče. Budi ga!

FILOLAH

Hej, ustaj! otac stiže. 430

KALIDAMAT

Tko to? Otac tvoj?

Sandale dodaj, posudi mi dobar luk
i strijele da ga, čim stigne na kućni prag,
u času smaknem. Tog tvog oca.

FILOLAH

Smiri se!

(robovima)

Unutra ga unesi!

KALIDAMAT

(dok ga nose)

Noćnu posudu

donesite mi, jer ću... 435

FILOLAH

Zlo je!

TRANIO

Ne boj se!

Odagnat ću ti odmah nepotreban strah!

FILOLAH

Ne, ja sam gotov.

TRANIO

Čekaj malo, smiri se!

O tome mislim da taj vihor umirim.
Šta kažeš da ja tvoga oca dočekam
i zapriječim da stupi on na kućni prag.
I natjeram ga tad u stravu i u bijeg.

(robovima)

Požurite, unesite unutra sve!

FILOLAH

A ja? Što? Kud ću?

TRANIO

Uz ovu češ, bar za tren,

(pokazujući na Delfiju i Filematiju)
a onda uz tu, da ti brže prođe sat.

DELFIJA

Da odemo odavde? 445

TRANIO

Nemoj, Delfijo,
bar ne daleko. Sjedni, gdje je puncat vrč
i ne pij manje, nego što običavaš!

FILOLAH

Jož, što sam mokar! Takav me je spopô strah,
pa ni ne slutim, kakav može biti kraj.
Gle, sav se tresem. 450

TRANIO

Miruj, pa me poslušaj
to što ti kažem.

FILOLAH

Hoću, vjeruj, kunem se!

TRANIO

Ponajprije nek uđu same u kuću
te dvije djevojke.

DELFIJA

Mi ćemo te slušati.
(Obje odlaze u kuću.)

TRANIO

(Filolahu)

Ovako nek me poslušaj i Jupiter!
Sad dobro pazi, o čem ćeš se brinuti. 455

Ko prvo, vrata zatvori, okreni ključ
da ništa ne čuje se, da ne dopre šum
iznutra. Mora biti tiho, potpun mir!
Uradi kao da je mrtav čitav svijet. 460

Razumiješ li? Ako stari pokuca,
tu nema nikog. Samo neka šute svi.
Naredi da mi odmah amo neki rob
donese velik ključ od kućnih vratiju.
Zaključat ću ih, kao da je prazan dom.

FILOLAH

U tvoje ruke svoje nade polažem, 465

moj Tranio, i sebe život i svu čast.
Uradi što te svjetuje tvoj bistar um.
(Odlazi.)

TRANIO

Sad vidite da katkad nema razlike
i katkad ne znaš, tko je gazda, a tko rob!

2. prizor

Tom, tko je jadan, plah i tko je kukavan 470
- pa makar bio silno dobar ili loš -
tom možeš lako podmetnuti svaku stvar.

A ipak tkogod ima pamet i zdrav um,
taj mora paziti da mu račun bude čist 475
i sve što radi - makar bilo čak i zlo! -
da radi mudro bez štete i oprezno.

Jer može doći iznenada ružan tren,
ogorčiti mu može život kakav jad. 480
No ja ću sad ovako to uraditi,
jer smislio sam razborit i dobar plan.

Svu buru što smo izazvali, silan val,
umirit ćemo, pa će opet biti red.
No moram biti budan, silno oprezan
da nekakvo nas jadne ne omete zlo.

(Iz kuće izlazi rob Sferio s velikim ključem)
Što radiš sada pred vratima, Sferio? 485
Što lutaš, što si izašao samcat van?
Unutra odmah!

SFERIO

(prestrašeno)

Sad ću. Odmah. Vraćam se.

(Pružajući Traniju ključ.)

TRANIO

Aha! Da, dobro! To sam tražio, to - ključ!

SFERIO

Zamolio me gazda da ti poručim 490
da oca stjeraš, bilo kako znaš, u strah
da nikako ne prijeđe ovaj kućni prag.

TRANIO

Poruči gazdi: svoje uradit ću ja
i tako obaviti sjajno cijelu stvar

da stari neće ni poviriti na zid!
Ne okrećući glavu dat će se u bijeg 495
ko nitko dosad. Samo brže. Daj mi ključ
i uđi, dobro iznutra se zaključaj,
a ja ću ovdje. Nadajmo se najboljem!

(Sferio zaključava iznutra, a Tranio izvana. Kao da razgovara s nevidljivim sugovornikom.)

Naredi mu da sad dođe, čekam ga.
Zasvirat ću mu melodiju, takav ton, 500
još živom, kakav neće čuti ni taj dan,
ni tad, kad budu otpratili njegov lijes.
A sad od vrata dalje! Tu ću vrebati.
Nek dođe da ga prijateljski dočekam.

3. prizor

TEOPROPID

(Nosi u rukama kesu novaca, koju u toku monologa više puta pipa, a katkada i kradom broji novce. Prate ga dva roba, koji nose njegovu prtljagu.)

Neptune, neka ti bude 505
tisuću puta hvala.

Svaka me plovidba straši,
ljuljanje lađe me muči.
Zato sretan izadoh
iz tvoga morskoga vala. 510
Nikada na more više,
jer pamet tako me uči.

Zato obećajem čvrsto
pred vlastitom kućom i pragom, 515
vjeruj mi, neću u moru
smočiti ni vršak svog prsta.

Kunem se bozima svima,
pa ako hoćeš i Hadom:
ploviti ne kanim više
nikamo, čak ni do Trsta. 520

TRANIO

(za sebe)

Pogrješio je silno morski Neptun bog,
što nije starca primio u morski val
i u dubini zameo mu svaki trag.

TEOPROPID

Tri godine su prošle otkad osta dom
sâm, otkad nekoć krenuh ja u Egipat 525
za trgovačkim poslom i za zaradom.
Sad sigurno me željno svi očekuju.

TRANIO

(za sebe)

A najljepše bi dočekali blagu vijest
da putem te je zadesila lijepa smrt.

TEOPROPID

Što znači ovo? Sada, kad je bijeli dan, 530
tu vidim zaključano, hajd' da pokucam.

(Kuca, a onda lupa o vrata)

Zar nema nikog? Otvarajte! To sam ja!

TRANIO

Tko lupa? Tko je ovaj nepoznati muž?

TEOPROPID

Oh, Tranio je ovo, dragi vjerni rob.

TRANIO

Teópropid je, moj gospodar. Dobar dan, 535
zdrav bio! Raduje me, što si krepak, živ
i što se vraćaš čitav u svoj rodni kraj.

TEOPROPID

Pa kako si?

TRANIO

Ja? Izvrsno!

TEOPROPID

Primjećujem
i radujem se, iskreno se radujem. 540
A vi ste, čini mi se, malo šašavi?

TRANIO

Mi? Zašto?

TEOPROPID

Zato, što se sada šecete
tu pred kućom, a u njoj nema nikoga
da otvori mi vrata, da bar kaže riječ,
a lupah – vrata skoro sam razvalio.

TRANIO

(naoko uplašeno)

Što? Ti si vrata rukom dodirivao? 545

TEOPROPID

Što ne bih? To je moja kuća i moj dom!
I gotovo sam dovratke izvalio.

TRANIO

To kažeš, dakle! Prstom si ih dirnuo.

TEOPROPID

Dodirnuo ih nisam, nego lupao
svom silom.

550

TRANIO

Strašno! Bog ti bio u pomoć!

TEOPROPID

A zašto strašno?

TRANIO

Teško je i kazati.
Golemo zlo je navukao taj tvoj čin.

TEOPROPID

Čin? Kakav?

TRANIO

Bježi od te kuće, molim te!

TEOPROPID

Ja? Zašto?

TRANIO

To ti ne mogu ni kazati.
Zar zbilja si se dotakao vratiju?

555

TEOPROPID

Pa jasno, zna se, po njima sam lupao.

TRANIO

Jo! Ubio si.

TEOPROPID

Koga?

TRANIO

Svoje.

TEOPROPID

Slutim zlo.

TRANIO

I očistiti nećeš moći ni sebe
ni ove svoje.

(Pokazuje na Teopropidovu pratinju.)

TEOPROPID

Ove ovdje? Zašto ne?

TRANIO

Naredi njima da se brzo odavde
povuku.

560

TEOPROPID

(svojim robovima)

Hajde, sklonite se!

TRANIO

Nemojte
ni prstom kuću dotaknuti. Svi na tlo
pokleknite i nacrtajte velik krug
oko sebe.

(Tranio i sam klekne.)

TEOPROPID

Objasni nama napokon
što sve to znači, što se to dogodilo?

565

TRANIO

Već dugo prođe otkad nije ovaj prag
ni noga prešla – sedmi mjesec traje već –
iselili smo.

TEOPROPID

Zašto? Reci!

TRANIO

Pogledaj
da nitko nas od ljudi ne osluškujе.

TEOPROPID

(obazirući se)

Tu nikog nema!

570

TRANIO

Još jedanput pogledaj!

TEOPROPID

Ne, stvarno nema! Reci!

TRANIO

Krvav ružan čin
na kući leži.

TEOPROPID

Što to? Dobro ne čujem.

TRANIO

Čin ružan. Zločin. Odavno se desio.

TEOPROPID

Zar zločin? I odavno?

TRANIO

To smo otkrili
sad istom.

575

TEOPROPID

Kakav zločin? Tko ga uradi?

TRANIO

Domaćin ubi gosta u tok kući baš.
Taj gazda, što je tebi kuću prodao.

TEOPROPID

Zar ubi gosta?

TRANIO

Ubi, tako nekako!
I zlato mu je već mrtvome ukrao,
a truplo mu je zakopao uza zid.

580

TEOPROPID

Odakle znate?

TRANIO

Čekaj, sad ću kazati.
U goste jednog dana pošao je sin,
taj tvoj, na večeru ga pozva jedan drug.
A kad se noću u kuću on vratio,
otidosmo na spavanje i zaspasmo.
Zaboravih ja svjetiljku ugasiti.
Tad izade i strašnm glasom vikne.

585

TEOPROPID

Tko?

Moj sin?

TRANIO

Polako čuj me, slušaj pažljivo!
Mrtvaca reče da je vidio u snu.

TEOPROPID

Što kažeš, u snu?

590

TRANIO

No i to bi trebalo
da budnom dolazi u posjet kao živ
taj, koji mrtav leži čitav ljudski vijek –
šezdeset ili možda više godina.
Iseliti se otud! Jedini je spas.
U ovoj kući sve je puno sablasti.

595

TEOPROPID

Ušuti radije!

TRANIO

Ne mogu ušutjeti.
U snu mu reče ovu svoju pripovijest:
(stravičnim glasom)"Ja, ja sam stranac, zovem se Diaponto,
iz Ponta rodod. U toj kući stanujem.
Gospodar Hada Orko nije želio
u Aheront me primiti, jer prerano
otidoh u mrak, kada taj me ubio
domaćin, koji me je primio pod krov.
Zbog zlata se i polakomio taj muž
i kradom me je zakopao u kući,
bez pogreba i bez ikakva obreda.
A ti iseli, jer je kuća prokleta
i zločinačka, proklet joj je svaki zid."
Od toga doba u kući se javlja duh.
Koliko puta? Mnogo! Ne znam kazati.

600

605

610

(U kući se čuje šum, a Tranio se približi vratima.)

TEOPROPID

Nebesa! Bože! Što se sada desilo?

TRANIO

Na vratima je udarilo. To je on!
To lupa on!

TEOPROPID

A mene može lupit kap,
kad živoga me traži mrak, gospodar Had.

TRANIO

(za sebe)

Što lupaju budale, tko zna, šta je to!
Pokvarit će mi dobar nacrt, krasan plan
i napokon će moj gospodar naći trag.

615

TEOPROPID

Što ti to sâm sa sobom nešto govoriš?

TRANIO

Ne, nemoj ići blizu! Ne idi, molim te.
Od vrata se odmakni!

620

TEOPROPID

Zašto nećeš ti
u bijegu tražit zaštitu, životu spas.

TRANIO

Ja neću, jer moj život mrtvac ne traži.

GLAS

(iz unutrašnjosti kuće)

Hej, Tranio!

TRANIO

Ne pozivaj me nisam ja...
pa ja ne lupam.

GLAS

Samo malo.

TRANIO

Čuvaj se!

Da nisi više niti riječi pisnuo.

625

TEOPROPID

Hej, Tranio, s kim ovog trena govoriš?

TRANIO

A ti si, srećom, a ja već pomislio

da strašni mrtvac poziva me u svoj grob.
A ti još ovdje stojiš, ne znaš što je strah
i ne možeš si pomoći.

630

TEOPROPID

Što treba sad

uraditi?

TRANIO

Jednostavno se izgubi.

TEOPROPID

A ti ne misliš odavde se skloniti?

TRANIO

Ja neću, znam da mene mrtvac ne treba.

TEOPROPID

Da, da, a ako...

TRANIO

Ako znadeš, zašto si
još uvijek ovdje, kada te je tako strah.
Ne, za mene se ne boj. To je moja stvar
i moja briga, a tebe nek čuva bog!
I bježi kudgod možeš!

635

TEOPROPID

Zeuse, u pomoć!

(Zamata glavu i utekne desno. Za njim bježe i njegovi pratioci, koji ostavljaju na pozornici prtljagu.)

TRANIO

I ja vas zovem, Zeuse, Bakho, u pomoć!
Da starac taj na bijegu slomi svaku kost,
a mene da ko lažljivca poštedite,
zbog toga što sam uradio ružnu stvar
za Filolaha izmislivši tešku laž.

640

III. ČIN

1. prizor

LIHVAR

(za sebe)

Od jutra lutam, pun me puncat čitav trg,
a nitko neće zajma, još ovakav dan
doživio dosad nisam. Sve je zlo.
Ni pare nitko neće, ni bez kamata.

645

TRANIO

Joj, naopako, sad će pući strašno zlo.
Zelenaš ide, taj što je posudio
mladiću novac uz velike kamate,
za ženske i za društvo i za pijanke.
I zlo će biti ako što ne izmislim,
da stari gazda ne nanjuši pravi trag.

(razmišljajući)

Polako da ga najprije omirišem
tog zelenaša.

(Primijeti da se Teopropid vraća)

Koji sad to šalje bijes
mog gospodara natrag kući. Bojim se
da nije možda istinu naslutio.
Da k njemu pođem, da izmijenim koju riječ?
Oh, kakve muke trpim ja bijedan nesretnik.
Od savjesti zle nema nigdje većeg zla.
A sad što bude, kad sam izabrao put
ovakav, moram posao završiti
i do kraja izvesti.

(Teopropidu)

Otkud dolaziš?

TEOPROPID

Od onog, što je meni nekoć prodao
tu kuću.

TRANIO

Valjda nisi mu govorio
o tomu što si netom čuo od mene?

TEOPROPID

Sve, sve sam mu po redu lijepo kazao.

TRANIO

(za sebe)

Joj, zlo je, propade mi čitav divan plan!

TEOPROPID

Što kažeš?

TRANIO

Ništa! Sve si, sve mu rekao?

TEOPROPID

Polako, natenane, redoim i baš sve.

TRANIO

I to o strancu, da li ti je priznao?

TEOPROPID

Ni govora. To taji... i ne priznaje.

TRANIO

Što sad? Ha, nek mi dade savjet neki bog
da potražimo savjetnika razumnog!

(za sebe)

Dakako takvog, koji meni vjeruje.

(glasno)

Pobijedit mogu lako i jednostavno.

LIHVAR

(Primijeti Tranija)

Gle, ovdje je Filolahov rob Tranio.
Dvije ptičice što plaćaju sve kamate
na glavnice.

(Tranio pođe prema lihvaru)

TEOPROPID

Hej, kamo ideš?

TRANIO

Nikamo!

Velik sam jadnik, siromah, pod lošom rođen sam zvijezdom,
valjda od bogova proklet. Baš sada je morao doći.
Sad, kad je Teopropid ovdje, da sve na nesreću svrši.
Kako me obadva sada u kliješta pritiskuju tijesna,
od lijeve strane jedan, a drugi s desnoga boka.
Ipak, kako bi bilo da prvi prijedem u napad?

(Tranio krene prema lihvaru.)

LIHVAR

Upravo k meni ide. Hej, keso, raduj se sa mnom!
Opet ćeš biti novaca puna. Brojit ću slasno.

TRANIO

(za sebe)

Kako se samo veseli i kako sjaji od sreće.
Silno se vara u svemu. (Zelenašu) Zdrav bio!

LIHVAR

I tebi zdravo!

Kako je s novcima?

TRANIO

Gubi se odavde, pljačkašu jedan!
Jedva si stigao, a već započinješ, kukavče, svadom.

LIHVAR

Momak ni denara nema.

TRANIO

Taj nagađa, šta mu se sprema.

LIHVAR

Ne pravi iz mene ludu.

TRANIO

No, reci, što od mene želiš?

LIHVAR

Gdje je Filolah?

695

TRANIO

Da, stvarno si teško bolji trenutak
pronaći mogao.

LIHVAR

Kako to misliš?

TRANIO

Ovamo dođi!

LIHVAR

Ja? Kako, zašto? Kaniš li možda kamate platiti?

TRANIO

Šuti, ne zijaj! Znadem da vičeš glasno i jako.

LIHVAR

Namjerno hoću.

TRANIO

Učini mi uslugu.

LIHVAR

Kakvu to želiš?

Kakvu pak uslugu od mene želiš?

700

TRANIO

Gubi se odmah!

LIHVAR

Što kažeš? Ja da kući pođem?

TRANIO

Tako baš!

O podne ti se vrati.

LIHVAR

Zar po kamate?

TRANIO

To dobit ćeš, sad idi!

LIHVAR

Što bih trčao
onamo, zatim natrag vrijeme gubeći,
kad mogu podne dočekati sjedeć tu.

705

TRANIO

Otiđi kažem, pa se vrati u svoj dom.

LIHVAR

Pa idem, samo dajte moje kamate!

TRANIO

Još jednom kažem, idi!

LIHVAR

Hoću kamate!

Što da dužnike hvatam?

TRANIO

Idi, za boga!

Otiđi, kad ti tako kažem, poslušaj!
Što vičeš, što se dereš?

710

LIHVAR

Tražim kamate.

Već mnogo dana vi me za nos vučete.
Kad novac date, neću biti dosadan.
No kamate ja želim, pa ću larmati,
govoriti i vikati, glasno tražiti.

715

TRANIO

Pa dobro uzmi glavnicu.

LIHVAR

Ne, najprije
odbrojite mi kamate!

TRANIO

Ne deri se
ko divlja zvijer. Zar amo ti si došao
da samo larmaš? Viči što te nosi glas,
kad imaš snage bez ijednog denara. 720

LIHVAR

Bez denara?

TRANIO

Odavde niti prebit groš
izmamit nećeš. Misliš da će pobjeći,
potražiti progonstvo i napustit grad
moj gazda, da ti ne isplati kamate?
No budi mudar! Glavnicu ti nudi sâm, 725
kapital čitav uzmi!

LIHVAR

Neću glavnice.
Nek najprije mi kamate sve izbroji.

TRANIO

Ne budi šašav! To ti neće platiti,
pa makar stao ti na glavu. Nisi sam
u gradu čovjek koji daje zajmove. 730

LIHVAR

Isplati, hoću, daj isplati kamate!

TRANIO

O kamatama samo pjevaš pjesmicu
i melodiju istu, drugu ne mariš.
Otiđi pa se odmah negdje izgubi,
jer takva zvjerka ne postoji niti gad 735
ko ti na svijetu nigdje.

LIHVAR

Takvim riječima
odagnati me nećeš moći nikada.

TEOPROPID

(Izdaleka sa sve većim interesom sluša svadu.)
Vručinu slutim i naprežem sav svoj sluh,

a ipak čujem da tu nešto kuhaju.
(Traniju) Što ovaj traži, čujem neke kamate. 740

TRANIO

(Praveći se da nije čuo Teopropida)

Gle, to je njegov otac, taj se vratio
baš sada iz tuđine. Sav će platit dug
i glavnicu i kamate u isti tren.
Stog nemoj odmah nama izazivati
neprilike. Taj možda želi koju riječ 745
izmijenit s tobom.

LIHVAR

Štogođ dade, uzet ću.

TEOPROPID

Hej, Tranio, a šta mi ne odgovaraš?

TRANIO

Što pitaš?

TEOPROPID

Tko je ovaj strani čovjek tu?
Što traži, što ga tako zanima moj sin?
I šta se s tobom svada? Zašto? Što je ljut? 750
Ta tko da sluša ovu viku, njegov bijes?

TRANIO

Naredi da toj pijavici čitav nos
i usta novcem prljavim mu začepe.

TEOPROPID

Da ja naredim?

TRANIO

...da začepe novcem mu
i nos i usta. 755

LIHVAR

Tu sam posve pripreman.
Veselit će me, ako novac dobijem.

TRANIO

No, čuješ li ga, to je pljačkaš ogavan,
zelenaš kakvog nigdje nećeš vidjeti.

TEOPROPID

Odakle je i tko je, za to ne marim.

O novcu želim čuti, to me zanima! 760

TRANIO

Ah to!... Filolah svoticu mu duguje,
tek sitnu paru.

TEOPROPID

Sitnu paru, jednu, dvije?

TRANIO

Onako, nekih četrdeset denara.
To nije valjda takva svota.

TEOPROPID

(ironično)

Stvarno ne!

Malena suma, uz to, čujem, kamate. 765

TRANIO

Kad zbrojimo sve zajedno, tad bit će dug
sve skupa četrdeset i pet denara.

LIHVAR

Toliko baš i ništa više ne tražim.

TRANIO

(lihvaru)

Usudi se još paru više tražiti.

(Teopropidu)

Obećaj novac, pa će odmah biti mir. 770

TEOPROPID

Da ja obećam? Ja da platim? Zašto ja?

TRANIO

Da!

TEOPROPID

Što, ja?

TRANIO

Ti obećaj to i slušaj me.
Obećaj da ćeš platit, mene poslušaj!

TEOPROPID

De reci, kud ste novac taj uložili?

TRANIO

Na sigurnom je! 775

TEOPROPID

Ako je na sigurnom
isplatite ga sami.

TRANIO

Znadeš, tvoj je sin
pred par mjeseci neku kuću kupio.

TEOPROPID

Zar kuću?

TRANIO

Kuću! Dobro me razumiješ.

TEOPROPID

Na oca se je svoga momče uvrгло.
U sinu tinja očev trgovački duh. 780
Baš kuću kažeš?

TRANIO

Da, da znadeš, krasan dom.

TEOPROPID

Odakle mogu znati?

TRANIO

Nemoj pitati!
Ko staklo blješti i poput ogledala.

TEOPROPID

Ko staklo? A koliko ju je platio?

TRANIO

Koliko oba imademo prstiju
na rukama i još pomnoži dva put to. 785

(Pokazuje prstima.)

Od toga je četrdeset samo platio
u gotovini. Kod njeg je posudio (pokazuje na lihvara)
za kaparu da ima. Sad razumiješ?
Znaš, što je s tvojom kućom. Što se desilo,
u kojoj se pojavio taj zao duh,
pa zbog njeg morao je naći drugi dom. 790

TEOPROPID

To vrijedi!

LIHVAR

Već je podne.

TRANIO

Ded, isplati ga,
jer inače će poubijati sve nas tu.
Kapital čitav i kamate zajedno,
sve skupa je četrdeset i pet denara

795

TEOPROPID

(Lihvaru)

Hajd, amo dođi da isplatim račun sav.

LIHVAR

Ti kaniš meni isplatiti čitav dug?

TEOPROPID

Da! Tvoj će sutra zazvečati puncat džep.

LIHVAR

Pa dobro idem i sutra će biti dan.

800

(Odlazi)

2. prizor

TRANIO

(Pogledavajući za lihvarom, za sebe.)

O hvala bogu! A tog neka nosi vrag!
Baš nije mnogo manjkalo da ovaj tip
sav pokvari mi zamišljeni dobar plan.
Što takve ljude hrani zemlja? Jadan svijet!
Taj lihvar, to je stoka, to je lopov, gad.

805

TEOPROPID

A gdje je, dakle, kupio tu kuću sin?

TRANIO

(za sebe)

Hej, evo zala! Napokon je došo kraj.

TEOPROPID

Zar ne čuješ me što sam te zapitao?

TRANIO

Polako! Da se ime gazde dosjetim!

TEOPROPID

No brže reci!

810

TRANIO

(za sebe)

Što da sada uradim?

Filolah – mislim da je tako najbolje –
od susjeda je ovu kuću kupio.
Od svih je laži svježa uvijek najbolja.
To kažu ljudi, šapuće mi neki duh
da kažem.

815

TEOPROPID

Hajde, jesi li se sjetio?

TRANIO

(za sebe)

Nek sve zajedno skupa s kućom nosi vrag!
I tebe isto! *(Glasno)* Tu je kuću kupio
od ovog najbližega, to jest susjeda.

TEOPROPID

Što kažeš, zbilja?

TRANIO

Ako kaniš platiti,
a ako nećeš, onda nije ozbiljno.
Zar nema kuća zgodan i lijep položaj?

820

TEOPROPID

Da, položaj je dobar. Samo iznutra
da vidim kakav ima raspored taj dom,
kupati, pa drugo. Hajde, Tranio,
pozovi nekog da izade malo van.

825

TRANIO

(za sebe)

Pomozi bože, sad nam stvarno dođe kraj.
Šta još da kažem? Kao da me nosi val
u čamcu, pa me odvlači na oštru hrid.
Tu spasa nema, predosjećam neko zlo.

TEOPROPID

Pozovi nekog da napokon dođe van!
Zamoli ga da pokaže nam raspored.

830

TRANIO

Bog dao da te satre munja, silan grom.

Ovako ne znam kako da izvedem plan.

(Iznenada se otvaraju vrata susjedove kuće, a iz nje izlazi Simon.)

Oh, iz kuće izlazi baš u pravi čas
gospodar njezin Simon. Sad ću smisliti 835
još neku priču, samo da se dosjetim,
da smislim nešto zgodno, nešto prikladno.
(Povuče se u pozadinu.)

3. prizor

SIMON

Odavno već se nisam tako častio.
Odavno nisam takav ručak smlatio 840
ko danas, odlično je žena skuhała.
I sada da u krevet idem? Nikako!
Pa nije prije to mi padalo na um,
odakle tako dobar ručak, izvrstan.
Unutra bi me stara htjela odvući
u krevet. Ali o tome ni govora. 845
Po ručku krevet? Liječnik to zabranjuje.
I zato sam umakao iz kuće
u prirodu, na sunce i na svježi zrak
i na slobodu. Ženu naka ždere jed!

TRANIO

Ne mogu starcu obećati sladak san 850
i ručak će mu, mislim, brzo prisjesti.

SIMON

Ovako mislim, tako govori mi um.
Kad čovjek ima staru ženu imućnu,
taj ne mari za njezin krevet čist i mek.

(gledaocima)

Za vaše ne znam kakve li su, moja je 855
onako strašna kao što je strašan zmaj.
A sutra bit će gora nego što je sad.

TRANIO

(za sebe)

Ne tuži moj se Simone, jer sam si kriv!
Ta sâm si babu dovukao, jer si lud. 860
A sad je vrijeme da se tebi pokažem.
(Razmišlja, a onda se udari po čelu.)

Ha, eto vidiš! Nešto stvara i moj um
u napad dakle! *(glasno)* Moj Simone, da si zdrav!

SIMON

Zdrav i ti bio, moj Tranio! Kako je?

TRANIO

No, nije loše!

SIMON

Čime se ti zanimaš?

TRANIO

Ja? Najboljemu od svih ruku prihvaćam. 865
(Pruž mu ruku.)

SIMON

Za laskanje ti hvala.

TRANIO

To zaslužuješ.

SIMON

No, prihvaćam ja ruku ne baš najboljem
u susjedstvu mom robu.

TEOPROPID

(koji se vratio)

Momče, bitango!

Hej, odmah natrag!

TRANIO

Odmah!

SIMON

No, kad će biti ono? 870
Šta je opet sad?

TRANIO

Koje ono? Što?

SIMON

Pa ono, što se kod vas često događa.

TRANIO

Što kažeš?

SIMON

Ne pravi se da si tako lud.
Ti dobro znadeš na što mislim. Pravo je,

pij, živi, ljubi, kad je kratak ljudski vijek,
jer čovjek nije uvijek zdrav i vječno mlad. 875

TRANIO

A sada znadem; misliš ovo... ono... to...,
na ono naše.

SIMON

Na tu vašu zabavu,
na dobro piće, dobro jelo, mačkice,
na sladak život...

TRANIO

Život, da, a od sada
od toga nema ništa. Sad je svemu kraj. 880

SIMON

A zašto?

TRANIO

Jednom riječju, sad će biti zla.
Gospodar moj se stari kući vratio.

SIMON

No, onda ponajprije tebe čeka bič,
a zatim će te stari pribiti na križ.

TRANIO

Na koljenima molim te ne izdaj nas
mom gospodararu. Preklinjem te bozima! 885

SIMON

Od mene neće niti riječi saznati.

TRANIO

Zahvaljujem ti, moj patrone.

SIMON

Ne trebam
ovakvih kljenata. Bog me sačuvaj!

TRANIO

A sad dopusti da ti nešto povjerim.
Zbog čega gazda ide k tebi, kazat ću. 890

SIMON

No prije reci, da li što naslućuje
tvoj gazda o tom, kako stoji kod vas stvar?

TRANIO

Ni pojma nema. Ništa ne naslućuje.

SIMON

A sina grdi? 895

TRANIO

Vedar je ko modri svod.
Naredio je da ja svratim do tebe
i da te molim, da uljudno zatražim
da pokažeš nam ovu kuću, čitav dom.

SIMON

Ne prodajem ga.

TRANIO

Ali je nakanio
naš stari sebi urediti takav vrt, 900

sagradit će si takvu kupaonicu
i ženski zahod, jer se ženi njegov sin
pa želi za se isti takav raspored
u svojoj kući, kakav ima taj tvoj dom.
U tvojoj kući tvrdi da je ljeti hlad.
Zbog toga želi pregledati iznutra
svu kuću, da ovako svoju pregradi. 905

SIMON

No, neka vidi, kad mu valja takav stil.
Nek samo sebi dade nacrtati plan
i neka gradi po mojemu uzoru. 910

TRANIO

Pa da ga zovem?

SIMON

Možeš odmah, zovi ga!

TRANIO

Teopropide!

TEOPROPID

Tko me zove?

TRANIO

Ja rob tvoj,
do smrti predan, vjeran, dobar, odan rob.

TEOPROPID

Odakle stižeš?

TRANIO

Donosim ti lijepu vijest
uredio sam kako želiš cijelu stvar.

915

TEOPROPID

A zašto si se dugo zadržavao?

TRANIO

Taj Simon uvijek nešto prtlja, nije zdrav.
(Simon izlazi iz kuće i približi se.)

SIMON

Po miloj volji pogledaj moj skromni dom.

TEOPROPID

Uvedi me unutra!

TRANIO

Idi slobodno!

TEOPROPID

Ja kanim ići za tobom.

920

TRANIO

Taj Simon zna
zbog čega mora biti tužan: prodo je
dom, kuću.

TEOPROPID

Pa što?

TRANIO

Sad me nagovara on
Filolaha da molim da mu natrag da
za novac kuću.

TEOPROPID

Nema o tom govora,
da svako uvijek tjera vodu na svoj mlin.
Jer da smo i mi loše kuću kupili,
baš isti vrijedio bi za nas ugovor.
Odasvud čovjek mora korist izvući,
a milosrđe to je prazan izgovor.

925

TRANIO

Što sad oklijevaš, samnom pođi, vodim te.
Polako za mnom.

930

TEOPROPID

Dobro kažeš. Slijedim te.

4. prizor

TRANIO

(Teopropidu)

Gle, starca, (Simonu) zdravo! Tu je eto dragi gost,
tvoj susjed!

SIMON

Vjeruj, radujem se dolasku
tvom susjedu, kad sretno si se vratio
s tvog putovanja!

935

TEOPROPID

Sreću nek ti vrati bog!

SIMON

Iznutra čujem želiš vidjeti moj dom?

TEOPROPID

Tek, ako ne smetam ti?

SIMON

Posve suprotno!
Živ i zdrav bio! Čuvao te Zeus-bog.
Unutra uđi, pogledaj!

TEOPROPID

A ženskinje?

SIMON

Za moju ženu ne brini se nimalo.
Po kući šeci ko da si je kupio.

940

TEOPROPID

Što kažeš «ko da»? Obzir to je božji dar.

TRANIO

Zbog prodaje on žali. Budi obziran!

TEOPROPID

Pa jasno! Dobro kažeš.

SIMON

Uđi u kuću.

U miru pogledaj po volji vlastitoj sve. 945

TEOPROPID

Prijazan si. Lijepo ti zahvaljujem.

SIMON

Što kažeš na to? Svida li ti taj se stil?
I ova žbuka, mislim ima lijepi ton?

TEOPROPID

Ton? Krasan je, ovako želim i ja sam.

SIMON

Pa jasno! To me stoji mnogo, velik trud.
Svojedobno sam silan novac izdao. 950

TRANIO

Zar ne čuješ? Oplakuje svoj vlastit dom.

TEOPROPID

A stožere pak? To je čvrst i dobar rad.
Što više gledam, kuća mi se dopada
sve više.

TRANIO

Ovu sliku samo pogledaj!
Tu gdje se vrana s jastrebom poigrava.

TEOPROPID

To ne vidim. 960

TRANIO

Ja vidim čak dva jastreba,
i vrana tu je. Na mene se obazri.

TEOPROPID

Ne, nikakve ja vrane ovdje ne vidim.

TRANIO

Kad vrane kažeš da nikakve ne vidiš,
moguće može spaziti jastrebe tvoj vid.
Onamo gledaj! Tamo svrni pogled svoj! 965

TEOPROPID

Ne, tu ne vidim nikakve baš ptice lik,
ni sliku.

TRANIO

Dobro, ostavimo sada to.
Razumijem da stari čovjek gubi vid.
(za sebe) Ta vrana to sam ja, a vi ste jastrebi.

TEOPROPID

Na svaki način sviđa mi se ovaj dom. 970

SIMON

Još koji korak stupi, pa ćeš vidjeti.

TEOPROPID

Taj savjet zlata vrijedi.

TRANIO

Ne ulazi još!
Tu pričekaj malo. Čujem, laje pas.

TEOPROPID

Odakle pseto? Evo ploče. (čita) Oštar pas.

TRANIO

Marš, gubi se odavde! 975

SIMON

Nije opasan.
To samo psić je, štene. Moram otići
na forum. Dužnosti me zovu.

TEOPROPID

Hvala ti!
I sretno! Daj uredi to mi, Tranio,
da ovo pseto otjeraju u svoj kut. 980
Znam nije opasno, a ipak pas je pas.

TRANIO

Gle, to psetance. Mirno je i mazi se. (psetu)
No dobar budi!

TEOPROPID

Hajdemo, unidimo,
kad tako želiš.

TRANIO

Slijedit ću te. Ne boj se!

IV. ČIN

1. prizor

FANISKO

Svaki je zaslužio rob
s punim pravom
najprije bič, zatim grob,
kad se poigrava glavom. 985

Najprije pobjeći kuša
od svoje kazne.
Zatim mu robovska duša
laži izmišlja prazne. 990

Vrijedni skupljaju pare
i blaga veća,
a drugi za godine stare
krvava pleća. 995

Na druge glave tuča
obilno pada.
Moja je sigurna buča
od svakog jada.

Rob mora, kako gospodar
od njega želi. 1000
Često je od šiba modar,
kad gazdu veseli.

U našoj kući se ljudi
badava časte. 1005
Mnogi će – pravo im budi –
sušiti kraste.

Kad kažem: Traži gospodara, njegov put
i povratak istraži, veli da sam lud.
Da gnjavim kao u kavezu ljutit lav! 1010
No moj gospodar stigao je živ i zdrav.
I zato sam mu odjurio ususret,
jer znadem što je gazda. Znadem što je red.
Prevalio je umoran i dalek put.
Znam da će na te izjelice biti ljut. 1015

I zato ništa ne marim za njihov plač,
par batina je bolje nego bič i mač.

2. prizor

PINAKION

Stoj, čekaj ovdje. Da se nisi maknuo
ni koraka, Fanisko! Što se okrećeš?

FANISKO

Pa ti si smiješan! 1020

PINAKION

A ti... ti si parazit
i prljavac.

FANISKO

Ja?

PINAKION

Da, ti bi za zalogaj
na sam kraj svijeta otrčao.

FANISKO

Ne, to ne,
no jedem rado, pijem. To je moja stvar!

PINAKION

Ljubimac svoga gospodara.

FANISKO

No pa što?

PINAKION

Polako momče, nemoj izazivati. 1025

FANISKO

Gospodar dobro zna, koliko vrijedim ja.

PINAKION

Ne! Da si trijezan ti bi sad ušutio.

FANISKO

Zar je? Ti radije o tome ne blebeći
pred gospodarom.

PINAION

Da vidimo što je tu?

(Luđa po vratima Teopropidove kuće.)

Hej, daj otvori! Zar nikoga nema tu?

Iz ove kuće ne izlazi niti duh!

1030

PINAION

Tu živi lopov, varalica ili tat.

Pa zato bit će, kako smatram, najbolje
da se povučem, da ne bude batina.

3. prizor

(Tranio i Teopropid izlaze iz Simonove kuće.)

TRANIO

Što kažeš? Kakva kuća?

1035

TEOPROPID

To je divan dom
i jeftin. Ne znam da bi itko ikada
prodavao ko Simon dom u bescjenje.

TRANIO

Pa sviđa ti se?

TEOPROPID

Nek mi Zeus svjedoči,
ovako mi se do sad nije svidjela
nijedna kuća.

1040

TRANIO

Kakav ti se čini stil
i stupovi?

TEOPROPID

Božanski! Svaki njegov stup
po ukrasu me podsjeća na sveti hram.
Na trgu takav nema niti glavni grad.
Kapital smo uložili u vrijednu stvar.

TRANIO

To znaj, da nije slušat htio tvoj me sin
Filolah. Jedva sam ga nagovorio
da novac što mu manjka odmah posudi
od zelenaša.

1045

TEOPROPID

Ti si spasio mi sve!

Zar ne da osamdeset ciglih denara
za ovu kuću iznosi naš čitav dug?

1050

TRANIO

Ni pare više!

TEOPROPID

Danas će ih dobiti.

Još danas!

TRANIO

To je dobro. Odmah novac, daj,
da sam odnesem. Ja ću dug isplatiti.

TEOPROPID

Ne, tebi ne dam da u klopku ne padneš.

TRANIO

A zašto tako? Zar te kanim varati?
To ne bih ni za dosjetku uradio.

1055

TEOPROPID

*(ironično)*Da mogu samo tebi povjerovati
i tebi novac dati!

TRANIO

Otkada sam tvoj,
zar ikad sam ti učinio kakvo zlo?

TEOPROPID

Od toga sam te uvijek brižno čuvao
i pazio na svaki takav pothvat tvoj.
Od toga nek te čuva nebo, Zeus-bog.

1060

TRANIO

I s tom se željom posve slažem.

TEOPROPID

Idi sad
na selo sinu. I nek on se požuri
na povratku što brže može u naš grad
na kolima!

1065

TRANIO

Da! Odmah idem. (*gledaocima*) Sada ću
na brzu ruku javiti Filolahu
i ostalima da se ovdje čisti zrak
i da sam starca iskusno obradio.

(*Odlazi.*)

4. prizor

(*Fanisko i Pinakion ponovno prisluškuju na vratima Teopropidove kuće.*)

FANISKO

Tu nema više buke. Ne čuje se glas
pjevačice, ni svirale, ni vikanje.
Uopće nema nikog. Tu sad vlada mir. 1070

TEOPROPID

(*Upravo je opazio Faniska. Za sebe*)
Hej šta je? Što tu traže ovi robovi?
(*robovima*)

Što želite i što unutra gledate?

FANISKO

Na vrata kanim još jedanput kucati.
Hej, Tranio, otvori!

TEOPROPID

Šta je ovo sad?
I zašto ovaj cirkus?

FANISKO

Brže otvaraj!
Kalimadate, da te kući vodimo.

TEOPROPID

Hej momci, što se tu ko lude derete
i zašto tako na vratima lupate? 1080

FANISKO

Što, starče, svud zabadaš svoj blesavi nos
u stvari, koje te se baš nimalo ne tiču?

TEOPROPID

Baš nimalo? Ušuti! Što me vrijeđate?

FANISKO

Da nisi možda novi gradski načelnik

i nadzornik, što kontrolira čitav grad
i sluša. 1085

TEOPROPID

To je moja kuća, ludove.

FANISKO

Šta kažeš? Da je nije možda Filolah
već prodao? Polako mi se pričinja
da ovaj starac nas drži budalama.

TEOPROPID

Ja ne lažem. A vi mi brže priznajte,
što tražite tu? 1090

FANISKO

Dobro, dobro, reći ću!
Gospodar naš se u toj kući zabavlja
i pije.

TEOPROPID

Tvoj gospodar ovdje?

FANISKO

Tako je!

TEOPROPID

Pa ti si šašav, momče.

FANISKO

Po njegov idemo.

TEOPROPID

Po koga? 1095

FANISKO

Po gazdu našeg. Kažem ti!
Ponovit ću ti, ako treba, deset put.

TEOPROPID

U ovoj kući sada nitko ne stanuje.
Tu nikog nema. Valjda sad razumiješ.

FANISKO

Pa zar Filolah nije ovdje kod kuće? 1100

TEOPROPID

Odavno se iz kuće on iselio.

PINACTION

Taj čovjek mora da je šašav, kad je star.

FANISKO

Ne, starče, ti se varaš ili zboriš laž.
Odavde nitko nije se iselio.
Znam sigurno: Filolah ima tu svoj stan
još uvijek. 1105

TEOPROPID

Šest mjeseci nikog nema tu.

PINACTION

Ti sanjaš.

TEOPROPID

Sanjam?

PINACTION

Pa, dakako!

TEOPROPID

Ti si lud!

Dozvoli da se tom mladiću obratim.

(*Fanisku*)

U ovoj kući nikog nema?

FANISKO

Kako ne!

Još jučer, danas, prekjučer i svaki dan 1110
Filolah živi, nije prošla niti noć
da ne bi ovdje pili pa se gostili
iz dana u dan, otkada je krenuo
odavde gazda stari na daleki put.

TEOPROPID

Šta kažeš? 1115

FANISKO

Nije prošla niti jedna noć
da ne bi ovdje pili pa se gostili
i drolje vukli uz razne sviračice
zabavljajuć se duboko u zore cik.

TEOPROPID

Tko kažeš?

FANISKO

Tko? Filolah.

TEOPROPID

Koji? Čiji sin?

FANISKO

Teópropída nekog. 1120

TEOPROPID

(*za sebe*)

To će bit moj kraj,
kad tako kažeš. Teško mi je. Jezivo.
No da te pitam. Taj Filolah, ili tko,
običava se unutra opijati
u ovoj kući s vašim gazdom?

FANISKO

Tako je!

TEOPROPID

Čuj, momče, reci, nisi možda popio 1125
od gazde kradom čašu vina ili dvije,
pa ni sam više ne znaš što si kazao?

FANISKO

Što želiš time reći?

TEOPROPID

Ništa, ništa zlo, 1230
tek mislim da si ovdje nekom zabunom
pred ovu kuću dolutao slučajno.

FANISKO

Znam kuda idem i tu kuću poznajem 1235
i cijeli mi je dobro poznat ovaj dom.
Filolah, znadem, u toj kući stanuje,
a otac mu se Teopropid naziva.
I kad je stari krenuo na dalek put,
sin kupio je za novac sviračicu
otkupio je nekadašnju ropkinju.

TEOPROPID

Filolah? Tko?

FANISKO

On. Neku Filematiju.

TEOPROPID

A za koliko?

FANISKO

Za četrdeset.

TEOPROPID

Denara?

FANISKO

Da, i to zlatnih!

TEOPROPID

Zar je četrdeset baš
u zlatu platio za djevojčuru, 1240
za ljubavnicu? Tako kažeš?

FANISKO

Tako je!

TEOPROPID

I onda je slobodu joj poklonio?

FANISKO

Baš tako!

TEOPROPID

Zatim u kući pijančuje
od dana, kad je krenuo na dalek put
Teopropid, taj otac njegov. 1245

FANISKO

Tako je!

TEOPROPID

I s gospodarom tvojim pije u kući?

FANISKO

U ovoj, kako kažeš.

TEOPROPID

Zar je kupio
Filolah drugu kuću, ovu susjednu?
(Pokaže prstom na Simonovu kuću.)

FANISKO

Ne, nije.

TEOPROPID

Nije dao ovom susjedu
kao predujam četrdeset denara? 1250

FANISKO

Ni govora!

TEOPROPID

Joj, sada si me ubio.

FANISKO

Ja? Zašto? Sin je oca upropastio.

TEOPROPID

To stoji!

FANISKO

Mnogo bi ti više vrijedilo,
da to ne stoji. Sigurno si prijatelj
Filolahova oca, kako nagađam? 1255

TEOPROPID

Tog jasnog oca, molim te, ne spominji.

FANISKO

Najpodliji od svih je slugu onaj rob,
taj Tranio. Taj sve bi odmah zapio,
potošio bi Heraklovu nagradu
i božju kapu on bi upropastio. 1260
Filolahovog zato žalim staroga.
Kad sazna starac, šta se tu dogodilo,
od žalosti će valjda jadnom puknut žuč.

TEOPROPID

A možda ipak istinu ne govoriš.

PINAKION

(Lupa po vratima.)

Hej, otvarajte, došli smo. Otvorite! 1265

FANISKO

Tu nikog nema! Sigurno su otišli
na drugo mjesto piti. Pusti, hajdemo!

TEOPROPID

Čuj, momče!

FANISKO

(Ne obazire se na Teopropidov poziv.)

Hajdemo ga dalje tražiti!

PINAION

Pa idem.

TEOPROPID

Ideš?

FANISKO

Takav je moj položaj.

Ja moram vjerno gospodara služiti,
jer jedino mi to od biča štiti tur.

1270

(Fanisko i Pinakion odlaze.)

5. prizor

TEOPROPID

Šta treba više? Vidim da sam propao.
Po onom što sam čuo, mene nije brod
iskrcao i vratio u rodni kraj.Zalutao sam nekud među strani svijet
i ništa ne znam. Samo vidim da sam sâm.

1275

(Opaža Simona koji se vraća s foruma.)

A ipak brzo moram se propitati.

Onamo idem, tu je kuću kupio
i zemljište od Simona Filolah moj.*(Simonu)*

Pa kako si?

1280

SIMON

Baš s trga kući dolazim.

TEOPROPID

Što ima nova?

SIMON

Mnogo toga ima.

TEOPROPID

Što?

SIMON

Mrtvaca sam i pogreb netom susreo.

TEOPROPID

Vijest nije lijepa.

SIMON

Oni što ga nošahu,
govorahu: još nedavno je bio živ.

TEOPROPID

Vrag!

1285

SIMON

Što me onda potonje zapituješ
za novosti?

TEOPROPID

Pa danas sam se vratio
još jutros iz tuđine.

SIMON

Nemoj misliti
na ručak da te namjeravam pozvati,
jer imama posla i nekakav sastanak.

TEOPROPID

Ne, do toga mi nije!

1290

SIMON

Sutra tebi ću
bez poziva banuti na večeru.

TEOPROPID

Ni meni nije do toga, no molim te
da, ako možeš, malčice me poslušaj.

SIMON

Govori, rado!

TEOPROPID

Čujem da si primio
od Filolaha četrdeset denara.
Zar nije tako?

1295

SIMON

Nije, nema govora.
Ni pare nisam od tvog sina dobio.

TEOPROPID

A od Tranija, moga roba?

SIMON

Niti groš!

TEOPROPID

Koliko ti je za kaparu dao rob?

SIMON

Ti sanjaš.

1300

TEOPROPID

Ja da sanjam? Nemoj misliti
da možeš svojim takvim prenemaganjem
od pogodbe se izvući.

SIMON

Od pogodbe?

TEOPROPID

Da, od te, što je ugovorio moj sin
baš s tobom, dok sam plovio u dalek svijet.

SIMON

Šta kažeš? Ne znam ni o kakvoj pogodbi.
To čujem prvi puta. Što to govoriš?

1305

TEOPROPID

Moj dug iznosi osamdeset denara.

SIMON

Ti nisi meni ništa dužan. Ipak daj,
kad misliš da si dužan. Treba držat riječ!

TEOPROPID

Pa ja ne tajim. Kanim dug isplatiti,
a ti mi priznaj da si dio dobio –
tih četrdeset denara.

SIMON

Ni govora.

Zbog čega bi mi četrdeset denara
isplatio na račun i zašto taj tvoj sin?

TEOPROPID

Za ovu kuću! To je bila kapara.

1315

SIMON

Za koju kuću?

TEOPROPID

Ovu!

SIMON

To ne prodajem.
Uopće ta se kuća neće prodati.

TEOPROPID

A zar ti nisam malo prije Tranija
do tebe slao?

SIMON

Jesi!

TEOPROPID

Pa sam molio
da pogledam tu kuću?

1320

SIMON

Jesi! Tako je!

TEOPROPID

Da izvršimo, što ste se pogodili.

SIMON

O pogodbi mi nismo razgovarali.

TEOPROPID

O čemu onda? Što bih kuću gledao?

SIMON

Da sam pregradiš isto tako.

TEOPROPID

Ne kanim.

SIMON

I kupaonu da proširiš i da vrt
na sličan način urediš.

1325

TEOPROPID

Ni govora!

SIMON

Jer sina kaniš doskora oženiti.
O tome svemu pričao je Tranio.

TEOPROPID

Joj, zlo je! Izdaju me razum, svijest i glas.
Sad vidim da ću crći. To će bit moj kraj. 1330
Ubijen sam i opljačkan.

SIMON

Šta govoriš?
Pa da te nije opet nasnjkao taj tvoj rob?

TEOPROPID

Da, on je krivac, zločinac, lopov, tat
i pljačkaš. Sve je istodobno Tranio.
A sad te molim priteci mi u pomoć! 1335

SIMON

Što? Kako? Hoću!

TEOPROPID

Daj da uđem u tvoj dom
i robove mi daj na volju. Svaki bič
u ruci neka ima!

SIMON

Bit ćeš poslužen
štogod zatrebaš.

TEOPROPID

Pričat ću ti redom sve
o tome, kako me je prevario rob. 1340

V. ČIN

1. prizor

TRANIO

Tko se u opasnosti boji,
ne vrijedi pišiva boba.
Ta tvrdnja svakako stoji,
pogotovo za običnog roba.

Kad me je poslao tata 1345
da potražim njegova sina,
goste sam kroz sporedna vrata
odveo, lude od vina.

Sad znadem gazda će zvati.
U grlo voda mi teče. 1350

Ako mi pošteno plati,
kako ću dočekat večer?
(U Simonovoj kući polako se otvaraju vrata.)
Šta čujem vrata škripe tu u susjedstvu.
Gospodar ide. Hajde da se sakrijem,
Da njegov čujem glas, da u njem uživam. 1355

2. prizor

TEOPROPID

(Stojeći na vratima Simonove kuće zapovijeda robovima u unutrašnjosti.)

Izadite iz kuće brže amo van
tek na moj poziv. Naglo se požurite,
navucite mu lanac da me zapamti,
što od mene je budalu uradio.

TRANIO

O jadna mene! Eto, sve se saznalo. 1360
Što sad da radim?

TEOPROPID

Moram se pretvarati
da ništa ne znam, da u bijeg ne udari.

TRANIO

O lisac stari, teško bi se našao
u gradu veći. Najbolje da prvi ja
polako pridem. 1365

(Izade iz skloništa)

Evo, gazdo, ja sam tu!

TEOPROPID

O Tranio. Što ima nova? Kako si?

TRANIO

Filolah treba da naiđe svaki čas.

TEOPROPID

Taj susjed naš je neki čovjek bestidan.

TRANIO

A zašto?

TEOPROPID

Tvrđi da vas ni ne poznaje.

Ni denara mu nisi, kaže, platio. 1370
I kaže za svjedoke zove bogove,
da svoju kuću ne kani prodavati
da nije za nju ni kaparu primio.

TRANIO

A novac što smo za kaparu platili?

TEOPROPID

Ne priznaje. I sudom će dokazati
da nije kuću prodao. Ni kaparu
da nije dobio.

TRANIO

To nije istina.

TEOPROPID

I ja mu rekoh isto, baš kao i ti.

TRANIO

A što on kaže?

TEOPROPID

Vlastite je robove
sam ponudio da ih lično preslušam. 1380

TRANIO

Dozvoliti to neće.

TEOPROPID

Ipak dat će mi
i ovaj dokaz.

TRANIO

Radije nek odluči sud.
Da po njeg pođem?

TEOPROPID

Ne idi. Bit će najbolje
da preslušamo robove.

TRANIO

(Tranio se oprezno korak po korak povlači prema oltaru da tako dobije azil.)

Nek ovamo
nam dođe, pa nam svoju kuću izruči. 1385

TEOPROPID

Ne, neka amo svoje zove robove.

TRANIO

Pa dobro, neka! *(za sebe)* To sam davno morao
uraditi da sebe oltarom zaštitim.

TEOPROPID

Uz otlar čemu tako stojiš priljepljen?

TRANIO

Da budem kao predsjednik u poroti, 1390
kad robovi ovamo stignu.

TEOPROPID

Ustaj!

TRANIO

Ne!

TEOPROPID

I od oltara se odmakni! Molim te!
Baš zbog toga što hoću da njegovi robovi
uz oltar kleknu i da traže zaštitu
od bogova. Na vidjelo će izać grijeh. 1395

TRANIO

Pred sucem bit će lakši cijeli postupak.
Zbog tog sam kod oltara. Tu je najbolje.
Kad sjedim ovdje osjećam se kao svet.

TEOPROPID

Bez šale ustaj, u lice me pogledaj.

TRANIO

Obojica smo pokvareni proketo. 1400

TEOPROPID

(plane u ljutini)

Da proketo, jer ti si mene varao.

TRANIO

Što kažeš?

TEOPROPID

To što čuješ, da si lopov, gad,
i za nos si me vukao.

TRANIO

Nisi šmrkavac.
Iz nosa ti ne cure bale, ne vidim.

TEOPROPID

Šta bale! Mozak sav mi je iscurio
iz lubanje. Znam za sve tvoje prevare
do u tančine. 1405

TRANIO

Nećeš me odstraniti
od tog oltara.

TEOPROPID

Ništa zato, dati ću
zapalit vatru, palit ćemo ovdje krijes.

TRANIO

Ne, tako nemoj! Već sam skuhan. Mekan sam 1410

TEOPROPID

To nije ništa! Bit ćeš još mekaniji
da budeš primjer svima.

TRANIO

Znači, dobar sam
i odan, kad me kao primjer odabireš.

TEOPROPID

Dok ja putovah, kakav mi je bio sin?

TRANIO

Ko svaki čovjek. Imao je oči, nos
i ruke, noge... 1415

TEOPROPID

Znaš da na to ne mislim.

TRANIO

Ni ja. No, gledaj ide njegov prijatelj
Kalidamat. Pa pred njim samnom govori.

3. prizor

KALIDAMAT

Ludi i pijani dan
zdrav je izliječio san.
Filolah sad svuda priča
da se Tranio boji biča. 1420
Filolahov stari se vratio
pa se i zainatio,
sav plamti od bijesa i zlobe,

prijeti se: platit ćeš, robe. 1425
Tranijev usud me dira
i sad kao golub mira
idem starom, premda se stidim.

(Opazi Teopropida)

Ah, eno ga već ide. Vidim.
Teopropide, da si samo živ i zdrav! 1430
Na večeru te pozivam.

TEOPROID

Za pozdrave
zahvaljujem, no ne marim za večeru.

TRANIO

Ja idem mjesto njega, ako neće on.

TEOPROPID

Bezobrazan si i još drzak, lopove.

TRANIO

(nevino)

U tome nije zlo, ako te zemijenim
na večeri. 1435

TEOPROPID

Na tebe čeka samo križ
zbog tvojih djela.

KALIDAMAT

A što si se sklupčao
uz oltar ovdje?

TRANIO

Ti to ne razumiješ.
Moj gazda me je smeo svojim povratkom.
Rastumači mu, u čemu sam sada kriv. 1440
Kalidamat nek bude sudac! Reci mu!

TEOPROPID

Pokvario si sina, naveo na zlo.

KALIDAMAT

Ded, poslušaj me, čim si na put krenuo,
tvoj sin je grijeshio. To ti moram priznati. 1445
I neku si je curu novcem kupio
posudivši ga za debele kamate.
No kakvo je to zlo i kakav velik grijeh?

I drugi rade bez razlike isto to
od porodica uglednih i bogatih!

TEOPROPID

Od takvog advokata nek me čuva bog,
jer ti si lukavac i velik razbojnik. 1450

KALIDAMAT

(*Teopropidu*)

Dopusti da o tom donesem odluku
ja! (*Traniju*) A ti ustaj, tebi zborim, Tranio.
Na tvoje mjesto sjest ću.

TEOPROPID

Uzmi u ruke
svu parnicu, a odluku donesi sâm.

TRANIO

To nije dobro. Na prevaru miriši.
(*Kalidamatu*) 1455
Ded pazi da me spasiš.

TEOPROPID

Najgore je to
da me je za nos dobro povukao rob.

TRANIO

U godinama, kad si tako star i sijed,
zar tvoja glava ne bi mogla postati
pametnijom! 1460

TEOPROPID

Pa što da sada uradim?

TRANIO

Potraži Plauta, staru vucibatinu
i ispričaj mu kako te je vlastit rob
za nos vukao. Uzet će tvoj doživljaj
za komediju. Vjeruj u uspjeh lijep.

KALIDAMAT

(*Traniju strogo*)

Umiri se i priliku mi jednom daj
da nešto kažem! 1465

(*Teopropidu*)

Poslušaj!

TEOPROPID

Izjasni se!

KALIDAMAT

Ti znaš da moj je prijatelj, tvoj dragi sin,
od svih najbolji. Zato me je molio
da mjesto njega ja pred tebe izađem. 1470
Da sam izađe, ne može, jer ga mori stid
i zna da znadeš sve što je uradio.
A sad te molim da mu blago oprostiš
na mladenačkoj objijesti. Pa on je tvoj!
Znaš i sâm da je čovjek blesav, dok je mlad 1475
i da mladići rado prave gluposti.
U našem društvu sve je to uradio.
Zavedosmo ga, zato mladić nije kriv.
A novce sve i kamate i troškove
za curu, to ćemo ti vratit mi. 1480
Na naš će trošak pasti račun, ne na tvoj.

TEOPROPID

Advokat bolji teško bi se našao,
ovakav vještak zagovornik kao ti.
Oprostio sam sinu sve i nisam ljut.
Nek radi štogod hoće i kakogod zna,
nek pije, neka ljubi, kad ga vuče strast, 1485
koliko želi! Ako ga je stvarno stid
za novac što je spiskao. To je dostatna
i strašna kazna.

KALIDAMAT

Od stida je bolestan.

TRANIO

Oprostio si sinu. Što ćeš samnom sad?

TEOPROPID

Razapet ću te, prebivši te kao psa. 1490

TRANIO

I onda, ako me je zbog tog čina stid?

TEOPROPID

Da, ubit ću te! Tako bio zdrav i živ!

KALIDAMAT

Iskaži svoju milost. Meni za volju
i Traniju oprosti.

TEOPROPID

Svima drugima
već jesam, ali to nećeš izmoliti. 1495
Pa morat ću ga, kad je lopov, gad i smrad
izlupati za njegove svinjarije.

KALIDAMAT

Oprosti mu!

TEOPROPID

Što? Njemu? Neću! Nikako.
Gle kako li se bezobrazno ponaša.
(Tranio hoće nešto odgovoriti gospodaru, ali ga Kalidamat spriječi.)

KALIDAMAT

Ušuti, budi mudar, muči, Tranio. 1500

TEOPROPID

Ušuti i ti s tvojim praznim molbama.
Za ovog je da šuti bič jedini lijek.

TRANIO

To ne treba, jer šutim, miran, posve tih.

KALIDAMAT

(Teopropidu)

Omekšaj se, kad te toliko zaklinjem.

TEOPROPID

Ne moli! 1505

KALIDAMAT

Ipak molim.

TEOPROPID

Kažem zadnji put:

Ne moli!

KALIDAMAT

Ipak zalud me odgovaraš.
Veselje mi učini, jedini mu grijeh
oprosti, samo ovaj! To te zaklinjem.

TRANIO

(Teopropidu)

Ne oklijevaj! Ta ja ću nove ludosti
uraditi već sutra. To ti dobro znaš! 1510

I onda ćeš mi lako kaznu dodati
za sutrašnji i ovaj današnji moj grijeh.

KALIDAMAT

Omekšaj se, daj!

TEOPROPID

(nakon duljeg oklijevanja)

Hajde, kaznu opraštam!

Otiđi. (Pokazuje na Kalidamata)

Ovom vječno budi zahvalan!

TRANIO

No, našoj igri, gledaoci, to je kraj.
Po vašoj želji, ako vrijedi, plješćite.

SVRŠETAK

Prepjev s latinskog i obrada
Branimir Žganjer